

УДК 027.7:069:378.4:61

О.П. Борисова

Харківський національний медичний університет

Наукова бібліотека

МУЗЕЙНИЙ АСПЕКТ У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

На досвіді НБ ХНМУ розглянуто передумови, перспективи створення та функціонування відділу-музею.

На опыте НБ ХНМУ рассмотрены предпосылки, перспективы создания и функционирования отдела-музея.

The experience NB KhNMU considered prerequisites, prospects establishment and functioning of the museum.

Ключові слова: бібліотека, відділ-музей бібліотеки, віртуальна книжкова виставка, збереження фонду, рідкісні та цінні видання/

Ключевые слова: библиотека, отдел-музей библиотеки, виртуальная книжная выставка, сохранность фонда, редкие и ценные издания.

Key words: Library, Department Library and Museum, a virtual book exhibition, preservation fund, rare and valuable editions.

В умовах глобальної інформатизації першорядним завданням бібліотеки є впровадження та використання сучасних інформаційних сервісів, за допомогою яких вона стає більш доступною, ефективною та комфортною для користувачів. Але однією з важливих задач роботи бібліотеки було та залишається також збереження культурної та наукової документальної спадщини минулих поколінь – національної пам'яті, вивчення і популяризація якої сприяє розвитку особисті і формуванню гордості за свою історію.

З початку створення бібліотек і до наших часів основною метою є не тільки накопичення, а й збереження книжкових фондів. Постійно зростаючий обсяг публікацій вимагає пошуку нових підходів та методів їх збереження,

використовуючи новітні технічні досягнення, що в свою чергу тісно поєднує професійну та технологічну складові процесу.

Бібліотеки проводять заходи, направлені на максимальне використання фондів читачами, у зв'язку з чим актуальним питанням є забезпечення збереження бібліотечного фонду. Тож, гарантією збереження фонду з соціальної точки зору є свідоме відношення до бібліотечного документа як користувача, так і бібліотекаря [12]. Важливу роль відіграє інформаційна грамотність бібліотечних працівників і користувачів. Тому бібліотекарі постійно підвищують рівень своєї компетентності, беручи участь в різних фахових заходах, таких як форуми, конференції, круглі столи тощо. Саме бібліотечні працівники мають прищеплювати користувачам навички дбайливого ставлення до книг, вміння оперативно знаходити потрібну інформацію та користуватися нею.

У 2002 році в загальному фонді Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) було виокремлено документи друком до 1900 року, а згодом – до 1920 року. На сьогодні фонд рідкісних та цінних видань НБ ХНМУ налічує близько 6 тис. примірників. До його складу входять іноземні документи XVII-XIX століть, видання громадянського друку XIX-XX століть російською мовою. Окремо виділені дисертації, захищені до 1900 року, та періодичні видання – 57 назв журналів.

Більшість старих видань надруковано на кислотному папері, який швидко руйнується. Але ці документи мають цінні відомості, тому нашим прямим обов'язком є збереження та передача інформації майбутнім поколінням. Перед бібліотеками, які мають у своїх фондах рідкісні та цінні видання, постає важливе та суперечливе питання – як наблизити цей фонд до користувача і одночасно зберегти його. Тому доцільно виготовляти електронні страхові копії цих видань,

щоб мати змогу зменшити фізичний вплив та надати їх для користування широкому колу користувачів.

Бібліотеки прагнуть ознайомити користувачів із книжковими пам'ятками, але не завжди є можливість зробити це наочно, але є шляхи вирішення проблеми за рахунок впровадження комп'ютерних технологій. Так, співробітники Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) запровадили віртуальні книжкові експозиції, створені на платформі сучасних цифрових інструментів/програм для ознайомлення з найбільш цікавими виданнями. Їх безумовною перевагою є необмежений у часі та просторі доступ у режимі 24/7. Інструменти дозволяють розмістити текстову інформацію, графічне, аудіо- або відеозображення експонатів, що розкривають зміст виставки. Крім того, використання нових технологій з оцифрування раритетних видань та віртуального сервісу перегортання сторінок дозволяє досягти не тільки високої якості зображення, але й своєрідного «ефекту присутності».

«Відвідувачі» віртуальної книжкової виставки можуть отримати повну інформацію за темою, що їх цікавить, без поспіху, часових або географічних обмежень і витрат, наочно ознайомитися з інформаційним ресурсом та одержати іншу додаткову інформацію. Це, безумовно, сприятиме зверненню користувачів до ресурсів бібліотеки, більш активному її відвідуванню [3] та ознайомитися з представленими першоджерелами. Адже, оцифровані документи – це лише картинка встановленого формату. Натомість «жива» експозиція дає можливість *de visu* ознайомитись з виданнями, відчувати подих відповідної епохи, доторкнутись до глибин змісту кожного з цих видань. Саме збереження матеріальної структури рідкісних і цінних документів та збільшення терміну існування історичних пам'яток [8, с. 20-24] є основним поштовхом для створення відділу-музею бібліотеки.

Спочатку бібліотеки організовують невеликі тематичні виставки, які згодом трансформуються у справжні музейні експозиції та стають базою для створення бібліотечного музею. Тому цілком логічно, що саме в бібліотеках створюються оригінальні музейні експозиції [11, с. 166-174]. За допомогою музейних форм – більш яскравих та образних – краще представлені і національна пам'ять, і загальнолюдське надбання. Відбувається синкретичне взаємопроникнення бібліотечних та музейних форм, на основі чого створюється нова модель бібліотеки, що забезпечує розширення і збагачення єдиного соціокультурного інформаційно-комунікативного простору [6, с. 3-6]. Разом з цим змінюється і статус бібліотеки. Вона приймає на себе музейно-дослідницькі функції з можливістю створення спеціалізованого підрозділу – відділу-музею. Його завданням є збір, упорядкування, зберігання та відтворення соціальної та культурної пам'яті, популяризація унікальних рідкісних та цінних документів, які по крихтах розшукують бібліотекарі-краєзнавці, історики, фахівці книжної справи та інші. Бібліотека з таким відділом відіграє роль своєрідної «машини часу», що дозволяє створити аутентичну атмосферу, ілюзію присутності наших сучасників у відповідній епосі. Робота в такому відділі бібліотеки – це пошук нових підходів для надання інформації, творче освоєння музейних функцій, освіта та виховання.

Розглянемо перспективу створення та функціонування відділу-музею в НБ ХНМУ.

Передумови. В НБ ХНМУ фонд рідкісних та цінних видань друком до 1920 року налічує понад 5 тисяч примірників і може бути виділений у відокремлений структурний підрозділ бібліотеки – відділ рідкісних та цінних видань, що передбачено наказом МОНмолодьспорту України «Про затвердження Типової структури та Типових штатних нормативів бібліотек вищих навчальних закладів

III-IV рівнів акредитації» від 27.09.2012 № 1058, на базі якого можна створити музей книжкових пам'яток.

Основні цілі та завдання відділу-музею:

1. Збереження унікального фонду (музейні експонати не видаються, окрім наукового дослідження).
2. Створення повнотекстових електронних копій рідкісних та цінних документів за авторством видатних учених та лікарів, що зацікавить та спонукатиме користувачів до вивчення історії розвитку медичної науки світу, держави, нашого краю та університету від минулого до сьогодення.
3. Популяризація фонду (створення різноманітних віртуальних виставок, тематичних показчиків, виділення колекцій, екскурси в історію).

Доцільним є також використання сучасних інтерактивних форм та методів їх демонстрації – мультимедійні презентації, турнікети, організація ситуації «занурення» до культурно-історичного середовища різних історичних етапів розвитку медицини.

Для створення та чіткої, налагодженої роботи відділу-музею бібліотеки, крім наявності самих рідкісних та цінних документів, необхідно також вирішити багато важливих організаційних питань, а саме:

1. Розробити пакет нормативно-правових документів, який буде регламентувати його діяльність:
 - Наказ про відкриття відділу-музею бібліотеки;
 - Положення про відділ-музей бібліотеки;
 - Паспорт відділу-музею бібліотеки;
 - Тематико-експозиційний план роботи відділу-музею бібліотеки, в якому буде акцентуватися увага на всіх аспектах діяльності – фондовій,

організаційній, науково-освітній, культурно-виховній, експозиційній та екскурсійній;

- Посадові інструкції осіб, відповідальних і працюючих у відділі-музеї бібліотеки;
- Інвентарна книга;
- Книга актів прийому-передачі експонатів;
- Перелік послуг.

2. Виділити приміщення та створити відповідний інтер'єр.

3. Провести облік музейних експонатів.

4. Створити довідково-бібліографічний апарат відділу-музею бібліотеки.

5. Розробити плани екскурсій по музею з урахуванням аудиторії.

На закінчення варто підкреслити, що сьогодні дуже важливо не обмежувати діяльність бібліотеки традиційними формами роботи. Навіть в умовах інформаційного суспільства необхідно постійно шукати нові шляхи для популяризації бібліотечних ресурсів і розповсюдження знань. Бібліотека завжди залишатиметься втіленням нового та незнаного, підкреслюючи цим свій багатовіковий престиж.

ЛІТЕРАТУРА

1. Викулова В. П. Музейная экспозиция в библиотеке: типы и методы организации / В. П. Викулова // Библ. дело. – 2010. – № 21. – С. 32–37.

2. Киричок І. В. Цінні видання як відображення медичної науки Слобожанщини 18–19 ст. : [довідь] / І. В. Киричок, Т. В. Костюкевич // Питання вдосконалення діяльності відділів рідкісних книг бібліотек в інформаційному забезпеченні науково-освітнього процесу : матеріали виступів учасників «круглого столу», Харків, 29 березня 2012 р. / за заг. ред.

Н. П. Пасмор. – Харків, 2012. – С. 29–33. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/732>.

3. Книжкова виставка: сучасні тенденції / Запорізька обл. універс. б-ка. – Режим доступу: <http://zounb.zp.ua/node/620#q3>. – Загол. з екрану.

4. Кравченко С. А. Книжная выставка: инновационные подходы / С. А. Кравченко // Створення бібліографічних ресурсів: проблеми та перспективи : матеріали п'ятих бібліографічних студій 25 квітня 2012 р. / ХДНБ ім. В. Г. Короленка / [уклад. Н. І. Полянська]. – Харків, 2012. – С. 51–53. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/2860>.

5. Лосієвський І. Я. Відділ рідкісних видань і рукописів Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка: історія і сучасність / І. Я. Лосієвський // Колекції пам'яток писемності та друку у бібліотечних фондах України: проблеми формування, збереження, розкриття : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від. рідкс. видань і рукописів ХДНБ ім. В. Г. Короленка. – Харків, 2003. – С. 22–39. – Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com/20.htm>.

6. Матлина С. Г. Нужны ли библиотекам музейные подразделения? О библиотеках-музеях и мемориальных библиотеках / С. Г. Матлина // Библ. дело. – 2007. – № 18. – С. 3–6.

7. Методичні рекомендації щодо створення на базі публічних бібліотек поліфункціональних установ бібліотек-музеїв / Упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; уклад.: Г. Й. Фурманчук, К. А. Чабан. – Хмельницький, 2009. – 32 с.

8. Соколов В. Музеї книги та виставкові комплекси в бібліотеках України / В. Соколов // Бібл. планета. – 2013. – № 4. – С. 20–24.

9. Соколов В. Створення, організація та функціонування бібліотек-музеїв: проблеми і досягнення / В. Соколов // Вісн. Книжкової палати. – 2015. – № 5. – С. 21–26. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_5_9.

10. Соколов В. Створення, організація та функціонування бібліотек-музеїв: проблеми і досягнення / В. Соколов // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 6. – С. 23–27. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_6_10.

11. Шемаєв С. О. Співробітництво бібліотек, архівів, музеїв в сучасних умовах / С. О. Шемаєв // Вісник ХДАК. – Харків, 2012. – Вип. 37. – С. 166–174. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_36_19.

12. Яковлева Л. В. Збереження фондів у бібліотеках ВНЗ: традиції та нові підходи / Л. В. Яковлева // Сайт Наук. б-ки Хмельн. нац. ун-ту. – Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/about_library/naukova_robota/2010/iak_zbe.htm. – Назва з екрану.